

A vízminőség alakulása és szabályozása fontos feladata a vízgazdálkodásnak. A hazánk területén lévő felszíni és felszín alatti vizek jelen helyzetének elemzése mellett a tanulmány foglalkozik az EU vízügyi politikájával és az ún. vízgazdálkodási keretirányelvvel, amely a közösség eddigi vízvédelmi szabályozását egységes alapokra helyezi.

A könyv kiemeli az ökológia gondolkodásmód és a természetvédelem fontosságát és foglalkozik azzal a problémával is, hogy mennyire nehéz az e tudományterületen dolgozó kutatók és szakemberek nézeteit összeegyeztetni a mérnöki gondolkodással és szemléletmóddal. Magyarország ma komoly árvízi gondokkal küzd. Ezen probléma tárgyalásán túl már az erről szóló fejezetben is hangsúlyozza, hogy a jövő árvízvédelmi megoldásait az ökológiai szempontok érvényesítésével célszerű megvalósítani.

A területi vízgazdálkodás témakörén belül a jelenlegi mezőgazdasággal és az öntözés helyzetével, múltbeli fejlődésükkel, az e téren felmerülő problémákkal és konfliktushelyzetekkel foglalkozik a könyv, továbbá szorgalmazza egy jól kidolgozott és működtetett szabályozási rendszer megalkotását, amellyel biztosítani lehet a környezet fenntartható fejlődését.

Feltétlenül említést kell tennünk ebben a témakörben a települési vízgazdálkodásról, mint a hazai vízgazdálkodás fontos tényezőjéről. Ugyanis az egészséges ivóvízhez való hozzájutás alapvető emberi jog, ugyanakkor az ennek biztosításához kapcsolódó infra-strukturális követelmények teljesítésének költségigénye óriási. Tárgyalja a könyv a települések vízgazdálkodási feladatait és azok megvalósításának törvényi, rendeleti stb. feltételeit és egy elképzelt település példáján próbálja bemutatni a szerző a jelenlegi rendszert és a felmerülő konfliktushelyzeteket.

A fentiekben bemutatott kötet szinte teljes körű áttekintést nyújt a hazai vízgazdálkodásról. Tárgyalja a múlt és a jelen problémáit, a már sikerrel elvégzett feladatokat és megoldásokat javasol a jövőre. Teszi ezt azért, hogy az eddigi hibákból tanulva nagyobb körültekintéssel járjunk el egy jobb és hatékonyabb vízgazdálkodási stratégia megvalósítása érdekében. A könyvet egyaránt ajánlom minden szakember és a téma iránt érdeklődők figyelmébe, mivel tartalma alapján szinte minden tudományterület érintő élvezetes olvasmány.

KOZMA KATALIN

Gábris Gyula: Földfelszín és éghajlat – ELTE-Eötvös Kiadó, Budapest, 2007. 225 p.

A sors különös játéka folytán ötven évnek kellett elteltelnie ahhoz, hogy abban az országban, ahol a klimatikus morfológia egyik úttörője, alapító atyja BULLA Béla alkotott, az éghajlat és felszínformálás kapcsolatrendszerét vizsgáló önálló kötet, tankönyv napvilágot lásson. GÁBRIS Gyula, az ELTE professzora most egy ilyen tartalmú, nagy számú (összesen 125!) ábrával szemléltetett kötettel gazdagította a hazai geomorfológiai szakirodalmat. E tankönyv – a jelentős számban megjelent korábbi szakkik és klimatikus morfológiai témájú könyvfejezet ellenére – hiánypótló jellegű, a szerző részben a geomorfológia iránt érdeklődő egyetemi hallgatóknak a tanulást segítő alpmunkának, másrészt a más szakterületeken dolgozó kollégáknak szánta az egyre jobban specializálódó szakma egy szeletének szintézisre törekvő összefoglalásaként.

A földfelszín és éghajlat kapcsolatrendszerét tárgyaló magyar nyelven írt kötet ugyan kissé megkésélt a nagy világnyelveken közzétett alapvető munkákhoz képest, de hazánkban kétségtelenül hiányt pótol. Egyesek szerint az éghajlati felszínalaktan már elérte lehetőségeinek határát és többé már nem a morfológiai kutatások „húzóágazata”, legkor-

szerűbb irányzata. Más módszerekkel dolgozva (ilyen pl. a „geomorfológiai küszöbérték” meghatározása) a jelenségek közti összefüggések mélyebb, egzaktabb feltárására nyílik lehetőség, ezek azonban még kevés adatot szolgáltatnak a rendszerteremtéshez, így a klimatikus morfológiai szemlélet tekinthető még napjainkban is a legmodernebb geomorfológiai szintézisnek. Az éghajlati felszínalaktanhoz kapcsolódó, földrajzi burokból lejáró folyamatokat és jelenségeket a szerző tankönyvhöz illő módon érthetően, jól tagoltan és szemléltetésre is nagy gondot fordítva négy fő fejezetben tárja az olvasó elé.

Az első nagy fejezetben (geomorfológiai szintézis) áttekinti az előzményeket, bemutatja a klimatikus morfológia elemeit, a litoszféra-atmoszféra kapcsolat közvetlen és közvetett hatását, amelyben az éghajlat a növénytakarón és a talajon keresztül érvényesül. A szerző rövid áttekintést nyújt különféle szerzőkre hivatkozva a Föld morfológiai tartományairól. Rámutat azokra az ellentétes irányú törekvésekre, elképzelésekre, amelyek a klimatikus geomorfológiai tartományok kijelölésénél megfogalmazódnak. Az egyik irányzat az egyre részletesebb beosztások készítésében látja a továbblépés lehetőségét, a másik az egyszerűbb, átláthatóbb rendszeren belül kívánja a különbségeket tárgyalni.

A tankönyv szerzője az utóbbi szemlélet híve. E fejezetben indokolja meg, hogy miért csak három területi egységben (nedves trópusi területek felszínalakulása, száraz területek felszínalakulása, a periglaciális környezet felszínalakulása) tárgyalja az éghajlati felszínformálás folyamatait. E szemléletet és megközelítést tükrözi a könyv szerkezete is, melyben a további fő fejezeteket e tartományoknak szenteli. Hiányzik ebből az összefoglaló és hiánypótló kötetből a glaciális tartomány és még inkább az „átmeneti jellegű” mérsékelt övi tartomány jellemzése. A szerző látásmódját és alkotói szabadságát elfogadva is szükségesnek látom megemlíteni, hogy egy tankönyvben a mérsékelt övi tartomány felszínalakító folyamatainak jellemzésére ugyanúgy szükség lenne, mint a részletesen bemutatott másik háromra, annak ellenére vagy talán éppen azért, mert ez utóbbiban élünk. Az általános geomorfológiai munkák ugyan részletesen bemutatják (a glaciális felszínformálással együtt), de nem foglalják rendszerbe a klimatikus morfológiai szemléletnek megfelelően az ismereteket.

E szűkre szabott keretek között nincs lehetőség a könyv részletes tartalmi ismertetésére, de néhány gondolatot és érdekesnek tartott részletet kiragadva szeretném érzékeltetni a szerző látásmódját, a tárgyalási jelenségek kritikus és árnyalt megközelítését tükröző szemléletét. A kritikus szemlélet igazolására álljon itt a következő példa: „...nehézséget jelent a külső erők munkájára – pontosabban a folyamatok mértékének, intenzitásának nem minőségi, hanem mennyiségi paramétereire – vonatkozó ismereteink szegénysége (a terepi és modellkísérleti mérések csekély száma), valamint a felszínformák és az éghajlat közötti kapcsolat ismeretének hiányos volta”. Mindez arra utal, hogy számos területen tovább lehet (sőt kell!) fejleszteni a rendszert, valamint a felszínformák és az éghajlat közötti ok-okozati összefüggéseket is lehet finomítani.

Az éghajlati elemek öves elrendeződése mellett rámutat a szerző a specifikus vonásokra, a mikro- és mezoklíma mállás-aprózódás folyamatait befolyásoló hatásaira, a lejtőkiettség klimatikus következményeire, melyek az övre jellemző átlagtól jelentős eltéréseket okozhatnak helyileg. Hangsúlyozza a litológiai adottságok miatt kialakuló helyi eltéréseket is. Nagyon szemléletesen írja le, hogy a csupasz, vizet át nem eresztő kőzetfelszín még a legnedvesebb éghajlaton is száraz mikrokörnyezetet jelent (*edafikus sivatag*). Ilyen edafikus sivatagok például a trópusi szigethegyek meredek, növényzettelenszük sziklafalai.

Körültekintő gondossággal definiálja az éghajlati felszínalaktan alapvető, sokunk által ismert, de nem biztos, hogy megfelelően használt fogalmait. Különösen érdekesnek találtam a trópusi szigethegyek (*kopje, tor, bornhardt*) és a sós-agyagos sivatag lefolyástalan mélyedéseinek (*szebkhá, sott, kevir, takir*) rendszerező áttekintését, amely irányt mutathat a fogalmak megfelelő használatához.

GÁBRIS Gy. munkájában tág teret szentel a geomorfológia alapvető kérdéseinek megvitatására, többek között arra, hogy a külső erők felszínfelszabdáló (vonalas) erózióját milyen körülmények között (milyen éghajlati feltételek mellett) váltja fel annak általános elegyengető formája. Részletesen elemzi a nedves trópusi területeken és a száraz területeken végbemenő elegyengető folyamatokat (trópusi elegyengetett felszínek, a félig száraz éghajlat hegyláb felszínei) és a rajtuk kialakuló kérges geomorfológiai jelentőségét.

Érdekes és tanulságos a száraz területeken a folyók szakaszos működéséről és a vádik felszínalakító munkájáról szóló alfejezet, amelyben az éghajlatváltozások (glaciális-interglaciális és nedves-száraz) és a „klimato-szedimentációs” ciklus kapcsolatát elemzi. A Saoura-völgy alluviális térszínén végzett kutatások példáján keresztül rámutat arra, hogy a felszín éghajlatváltozásra történő átalakulása mennyivel bonyolultabb annál, mint ahogy azt elméleti úton a kutatók korábban gondolták. Az üledékképződési folyamatok történetének feltárása során született meg az a felismerés, hogy a térítőköri zonális sivatagok területe a sarkvidéki glaciális és interglaciális időszakok változását követve nem egyszerűen összehúzódik, ill. kiterjed, hanem az egész övezet vándorol a magasabb és alacsonyabb földrajzi szélességek felé, így a csapadékos (*pluviális*) időszak a sivatagi öv ekvatoriális oldalán az interglaciálisokkal, a poláris oldalon viszont a glaciálisokkal függ össze.

A szerző különösen nagy teret szentel a periglaciális környezet felszínalakulásának, mely a tankönyv leghosszabb, talán legalaposabban kidolgozott fejezete. Ezt maga a szerző is hangsúlyozza, megemlítve, hogy a periglaciális jelenségek az „idegen” tartományok közül a „legjelentősebb számban és kiemelkedő jelentőségben vannak jelen hazánkban és ezt a fejezet terjedelmében is érvényesíteni illett”.

A kötet egyéb érdemeit tovább nem sorolva, még egy apró észrevételt tennék Sajnálatosnak tartom, hogy a szerző az éghajlati felszínalakítás folyamatai között kevés figyelmet szentelt az éghajlat, a talaj és a biológiai folyamatok által meghatározott karsztos folyamatoknak, amelyeket legtöbbször ugyan a kőzetmorfológia keretében tárgyalnak, de ennek ellenére számos eleme beleillik a klimatikus geomorfológia tárgykörébe is.

Összességében a tankönyvet nagyon hasznosnak, időszerűnek és tanulságosnak tartom. Bátran ajánlom kollégáknak és egyetemi hallgatóknak egyaránt az éghajlat és földfelszín kapcsolatrendszerét elemző, jól rendszerezett, didaktikus szemléletű munkát.

MÓGA JÁNOS

Michalkó Gábor: Magyarország modern turizmusföldrajza. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 2007. 288 old.

Könyve előszavában megfogalmazott saját bevallása szerint, MICHALKÓ Gábor azok közé a turizmusföldrajzosok közé tartozik, akik a diszciplína tradicionális kereteit átlépve igyekeznek magát a turizmus jelenségét is mélyebben megismerni és megismertetni, de látásmódjukban ragaszkodnak geográfusi mivoltukhoz. Nem annyira a már közismert jelenségek földrajzára (térbeli aspektusainak tárgyalására), sokkal inkább az új ismeretek és azok földrajzi hátterének feltárására helyezi a hangsúlyt. Álláspontja szerint valamilyen jelenségnek a földrajzát csak úgy lehet kutatni, ha a magának a jelenségnek a lényegével tisztában vagyunk. Ez egyben azt is jelenti, hogy a turizmus földrajzának kutatására, oktatására specializálódó geográfus nem elégedhet meg a földrajzi diszciplínában elsajátított ismeretekkel, módszerekkel,